

*Dorota Majka-Rostek*¹

ZJAWISKO HOMOSEKSUALNEGO RODZICIELSTWA JAKO WYZWANIE WOBEC NORM SPOŁECZNYCH

Streszczenie

Rodziny tworzone przez jednopłciowe pary wychowujące dzieci to stosunkowo nowe zjawisko społeczne. Stanowi ono wyzwanie nie tylko wobec norm społecznych dotyczących akceptacji homoseksualizmu, lecz także wobec kształtu współczesnych instytucji — związanych np. z edukacją, systemem opieki zdrowotnej czy pomocy społecznej. Funkcjonowanie rodzin tworzonych przez pary jednopłciowe jest związane z wykraczaniem poza dominujące normy w wielu wymiarach — dotycząc m.in. sposobu zakładania rodziny, jej struktury czy rodzinnych ról genderowych. Artykuł ma na celu prezentację owego przekraczania norm oraz jego konsekwencji, głównie na bazie przeglądu badań zachodnich przedstawicieli nauk społecznych.

Słowa kluczowe: homoseksualizm, rodziny homoseksualne, heteronormatywność

Homosexual parenting as a challenge to social norms

Abstract

Families formed by same-sex couples who raise children are a relatively new social phenomenon. They pose a challenge not only for social norms as regards the acceptance of homosexuality, and, at the same time, to the present form of institutions existing, among all, in education, healthcare or welfare areas. In order to function,

¹Dr. hab. Majka-Rostek jest adiunktem Zakładu Socjologii Sfery Publicznej Instytutu Socjologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Adres e-mail: dorota_majka@poczta.onet.pl

families formed by same-sex couples need to go beyond dominating norms in various dimensions, for instance those which regulate the foundation of the family, its structure or gender roles within the family. The aim of the article is to discuss how such normative borders are crossed and what the ensuing consequences are, mainly based on a review of studies conducted by Western social studies researchers.

Keywords: homosexuality, homosexual families, heteronormativity

Homoseksualne rodzicielstwo — specyfika nowego zjawiska społecznego

Pojęcie „homoseksualne rodzicielstwo” odnosi się do zjawiska tworzenia rodzin przez homoseksualne pary jedнопłciowe, które wspólnie wychowują dzieci. Wcześniej, przed współczesnymi procesami emancypacji lesbijek i gejów osoby o nieheteroseksualnej tożsamości też zostawały rodzicami, ale działo się to za cenę ukrywania bądź całkowitego tłumienia owej tożsamości. Wybierający takie strategie homoseksualni mężczyźni i kobiety tworzyli związki z osobami przeciwnej płci i wychowywali dzieci zgodnie z heteroseksualnymi normami rodzinności. Pierwsze rodziny homoseksualne kreowane były przede wszystkim przez kobiety, które mając dzieci pochodzące z małżeństwa lub innej relacji z mężczyzną, związały się z kobietą i wspólnie tworzyły nową strukturę rodzinną. Począwszy od lat 70. XX wieku, na Zachodzie następuje systematyczny wzrost liczebności rodzin tworzonych przez gejów i lesbijki. Zjawisko to określane jest mianem „gayby boom” lub „lesbian baby boom” (Patterson 1994). Badaczom ciągle trudno jest określić faktyczną liczbę owych rodzin, posiłkują się różnymi danymi szacunkowymi. Kellas i Suter (2012) przytaczają dane mówiące o tym, że w USA w 1990 roku jedna piąta par lesbijek wychowywała dzieci, a w 2000 roku już jedna trzecia. Amerykański spis ludności z 2000 roku dostarczył informacji, że spośród par lesbijek, które znalazły się w gronie respondentów badań, 34,3 proc. (103 252) wychowywało dzieci, z kolei spośród par gejów — 22,3 proc. (65 420) (McVannel Erwin 2007). Badania europejskie także przynoszą dane o częstszym rodzicielstwie lesbijek niż gejów. Ilustruje to np. socjodemograficzna charakterystyka par jedнопłciowych, które sformalizowały swój związek w Norwegii między 1993 a 2010 rokiem. Wśród 3422 zarejestrowanych jedнопłciowych part-

nerstw oraz małżeństw dzieci z poprzednich relacji były u 25,4 proc. par kobiet i 14,4 proc. mężczyzn. W trakcie trwania związku rodzicami zostało 24 proc. par kobiet i 2,7 proc. par mężczyzn (Wiik, Seierstad, Noach 2014). Dane dotyczące homoseksualnego rodzicielstwa na gruncie społeczeństwa polskiego pochodzą z badań realizowanych w Instytucie Psychologii PAN w ramach projektu „Rodziny z wyboru w Polsce”. Wśród 2853 nieheteroseksualnych respondentów pytanych o posiadanie dzieci bycie rodzicem zadeklarowało 9 proc. Było to 191 kobiet i 57 mężczyzn (Mizielińska, Abramowicz, Stasińska 2014).

Pierwsze rodziny homoseksualne były tzw. rodzinami rekonstruowanymi (dzieci pochodziły z wcześniejszych relacji heteroseksualnych), ale obecnie coraz więcej gejów i lesbijek decyduje się na dziecko w ramach swoich związków. Przede wszystkim wiąże się to z rozwojem technologii reprodukcyjnych, dających możliwość coraz skuteczniejszego zapłodnienia *in vitro*. Korzystają z tego przede wszystkim lesbijki, ale również geje — wynajmując matki surogatki. Inną drogą do rodzicielstwa dla homoseksualnych kobiet jest inseminacja — wykorzystać można tu banki spermy, ewentualnie pomoc dawcy nasienia z kręgu rodziny czy przyjaciół. Nową możliwością dla kobiet wynikającą z rozwoju technologii medycznych jest macierzyństwo dzielone. Procedura ta pozwala obu kobietom na doświadczenie biologicznego macierzyństwa. Jedna z partnerek jest dostarczycielką komórki jajowej, która zapładniana jest *in vitro* spermą dawcy, następnie zaś zarodek zostaje wszczepiony drugiej z partnerek, która rodzi dziecko. W niektórych krajach możliwa jest też adopcja dzieci przez pary jednopłciowe.

Rodziny tworzone przez lesbijki i gejów kreują bardzo różnorodne formy strukturalne. Zależą one m.in. od decyzji, czy drugi biologiczny rodzic dziecka będzie obecny w życiu rodziny, a jeżeli tak, to jaką rolę będzie pełnił. Na przykład jeżeli ojciec dziecka wychowywanego przez dwie kobiety jest znany, może on funkcjonować w rodzinie jako pełnoprawny zaangażowany rodzic, jako rodzic pojawiający się okazjonalnie czy też jako przyjaciel rodziny. Niekiedy owe struktury są bardziej skomplikowane — kiedy ojciec jest gejem też żyjącym w związku, elementem układanki rodzinnej może być jego partner, jak również inni członkowie ich rodzin (dziecko może wówczas mieć czworo dziadków biologicznych i czworo społecznych).

Od kilkudziesięciu już lat na gruncie zachodnich nauk społecznych prowadzone są badania dotyczące specyfiki rodzin tworzonych

przez osoby homoseksualne. Główny nurt badań dotyczył najpierw porównywania zdolności rodzicielskich osób homoseksualnych i heteroseksualnych oraz funkcjonowania wychowywanych przez nie dzieci. Większość badaczy wskazywała na to, że orientacja seksualna nie ma wpływu na właściwe pełnienie funkcji rodzicielskich (Tasker 1999). Nieco później pojawiły się badania ukazujące pewne różnice w stylach wychowywania (Golombok i in. 2003) czy też w funkcjonowaniu genderowo-seksualnym dzieci (Stacey, Biblarz 2001). Zasadnicze jednak elementy mogące wpływać na odmienność sytuacji rodzin lesbijek i gejów nie są związane z ich orientacją seksualną, ale wynikają z postaw społecznych wobec nich.

Heteronormatywność i jej odniesienie do rodzin homoseksualnych

Heteronormatywność może być ujmowana zarówno jako cecha kultury, jak i proces kreowania i reprodukcji znaczeń ujmujących heteroseksualność jako oczywistość i „normalność”. Michael Warner (1993) określił za pomocą tego pojęcia wielość sposobów, w jakie heteroseksualna kultura traktuje samą siebie i swoje wzorce jako elementarną formę ludzkich związków, prawdziwy model relacji międzypłciowych, podstawę każdej społeczności i środek reprodukcji, bez którego społeczeństwo nie może egzystować. Jednym z elementów heteronormatywności jest założenie o „właściwych”, „zdrowych” czy też „normalnych” rodzajach płci, seksualności i rodziny. Oswald, Blume i Marks (2005) twierdzą, że heteronormatywność jako system przywilejów społecznych jest konstytuowany przez trzy zasadnicze binarne opozycje — prawdziwa kobiecość i prawdziwa męskość przeciwko genderowym dewiantom, naturalna seksualność przeciwko seksualności nienaturalnej oraz prawdziwe rodziny przeciwko pseudorodzinom. Już na przełomie lat 70. i 80. „przymusowa heteroseksualność” była obszarem rozważań Adrienne Rich (1980). Zastanawiając się nad specyfiką seksualności kobiet, Rich pisała o tym, że heteroseksualizm traktowany jest nie tylko jako domyślny składnik ich tożsamości, ale jako element najbardziej wartościowy i moralny. Heteronormatywność jest elementem zjawiska określanego przez Pierre’a Bourdieu jako *doxa*. Pojęciem tym obejmuje on zestaw fundamentalnych i głęboko ugruntowanych przekonań, traktowanych jako uniwersalne oczywisto-

ści. *Doxa* faworyzuje pewne formy rzeczywistości społecznej, zaś neguje inne. „Obowiązkowy” heteroseksualizm traktować można jako jedną z dyspozycji, o której Bourdieu pisze następująco: „Dyspozycje grup dominujących jawią się jako nienaznaczone, neutralne, uniwersalne oraz jednocześnie widoczne i dystynktywne lub niewidoczne i naturalne (naturalna dystynkcja), natomiast grup zdominowanych — jako «różnice», czyli negatywne znaki, braki, naznaczenia wymagające uzasadnienia” (Bourdieu 2004: 145).

Heteronormatywność zakorzeniona jest we wzorcach językowych, w instytucjach społecznych i codziennych praktykach. Dominujące postawy i przekonania legitymizują heteroseksualność jako niewymagającą, w przeciwieństwie do homoseksualności, żadnych wyjaśnień. Znajduje to wyraz w oczekiwaniach żywionych wobec innych ludzi. Oczekiwaniem wobec chłopca jest to, że znajdzie sobie dziewczynę, która następnie zostanie jego żoną oraz matką jego dzieci. W przypadku dziewczynki oczekiwaniem i pożądanym wzorem jest podobna kolej rzeczy — chłopak, mąż, macierzyństwo. Związane jest to z tym, że socjalizacja nie bierze pod uwagę scenariuszy nieheteroseksualnych. Wzorce pochodzące z różnych agend socjalizacji — od rodziców, rówieśników, instytucji edukacyjnych czy religijnych — albo nie wprost, albo bezpośrednio to artykułując, zakładają oczywistość heteroseksualizmu jako normy.

Z heteronormatywnością jako nadrzędną zasadą kulturową wiążą się wyzwania, przed którymi stają osoby homoseksualne decydujące się na tworzenie rodzin i wspólne wychowywanie dzieci. Osoby te negują bowiem trzy podstawowe normy:

- a) ogólną normę heteroseksualności,
- b) normę heteroseksualności rodziców wychowujących dzieci,
- c) normę genderowego podziału ról w rodzinie.

Konsekwencje negowania ogólnej normy heteroseksualności związane są ze zjawiskiem homofobii. Najczęściej ujmowana jest ona jako rodzaj postawy społecznej, w której najistotniejszy jest komponent afektywny — obawy, niechęć lub awersja wobec osób homoseksualnych. Zwykle towarzyszy temu też komponent poznawczy — przekonanie o gorszej pozycji czy też nienaturalności homoseksualizmu bądź podzielenie negatywnych stereotypów dotyczących lesbijek i gejów. Niekiedy dochodzić do tego może i komponent behawioralny — np. w postaci unikania kontaktu z osobami homoseksualnymi lub na-

wet działań związanych z dyskryminacją czy przemocą. Z najnowszych badań CBOS dotyczących postaw wobec homoseksualizmu wynika, że znaczna większość respondentów (83 proc.) uważa homoseksualizm za zjawisko nienormalne. Wśród nich 57 proc. zaznacza, że mimo iż jest odstępstwem od normy, należy go tolerować, 26 proc. uważa, że tolerować go nie wolno (Stosunek do..., CBOS 2013). Większość badanych osób ogólnie deklaruje tolerancję, ale jeżeli dochodzi do pytań o życie rodzinne osób homoseksualnych, wyniki są inne. 78 proc. badanych w 2010 roku przez CBOS wyraziło brak akceptacji dla małżeństw osób jednej płci, 89 proc. było przeciwnikami adoptowania przez nie dzieci, a 37 proc. uznało nawet, że osoby te nie powinny mieć prawa do stosunków seksualnych (Postawy wobec..., CBOS 2010). Wśród respondentów CBOS zapytanych o to, czy związek osób tej samej płci (gejów lub lesbijek) wychowujących wspólnie dziecko jednej z nich uznałoby za rodzinę, 69 proc. odpowiedziało przecząco (Rodzina..., CBOS 2013).

Argumenty przeciwników rodzin homoseksualnych mogą mieć źródło świeckie bądź religijne. Te pierwsze najczęściej odwołują się do dychotomii naturalne–nienaturalne, te drugie opierają się na pojęciu grzechu czy też sprzeniewierzenia się woli bożej. Victoria Clarke (2001) analizując dyskurs publiczny, w następujący sposób uporządkowała argumenty najczęściej brane pod uwagę przez zwolenników poglądu, że geje i lesbijki nie powinni być rodzicami:

- 1) według Biblii rodzicielstwo gejów i lesbijek to grzech,
- 2) rodzicielstwo takie jest nienaturalne,
- 3) lesbijki i geje wychowujący dzieci są egoistami, ponieważ nie biorą pod uwagę potrzeb i interesów dzieci,
- 4) dzieciom wychowywanym w rodzinach gejów i lesbijek brakuje właściwych wzorców ról płciowych,
- 5) dzieci wychowywane przez gejów i lesbijki same staną się homoseksualne,
- 6) dzieci takie spotykają się z agresją społeczną.

Wszystkie te argumenty mają wyraźny związek z heteronormatywną perspektywą. Na przykład obawy przed homoseksualnością dzieci wychowywanych w rodzinach lesbijek i gejów wynikają z założenia o niewłaściwości homoseksualizmu traktowanego jako zjawisko niepożądane.

Norma heteroseksualności rodziców implikuje postrzeganie osób homoseksualnych jako niemających nie tylko możliwości pełnienia roli

rodzica, lecz także motywacji i pragnienia rodzicielstwa. Od momentu pojawienia się samego pojęcia „homoseksualizm” powszechnie zakładano, że homoseksualiści prezentują postawy nierodzinne bądź nawet antyrodzinne. Bycie gejem bądź lesbijką nierozzerwalnie łączono z bezdzietnością. Orientacja homoseksualna kojarzona była z rozwiązłością seksualną, niechęcią bądź niezdolnością do monogamii i tworzenia stałych związków. Osoby homoseksualne były wręcz postrzegane jako zagrożenie dla dzieci. Zwłaszcza geje stali się ofiarą stereotypowej zbitki pojęciowej homoseksualizm — pedofilia. Negowanie potencjału rodzicielskiego osób homoseksualnych w szczególności dotyczy kobiety. Są one bowiem wciąż socjalizowane na bazie prymatu roli macierzyńskiej, konstytuującej pełnię kobiecej tożsamości. Jako kobiety mają niejako społeczny obowiązek wychowywania dzieci, a jako lesbijki — uważa się je albo za macierzyńsko nieproduktywne, niezdolne do macierzyństwa, albo za niemające odpowiednich kompetencji do właściwej realizacji roli matki. Retoryka związana z tradycyjnie postrzeganą triadą: płeć, gender i seksualność, powoduje, że matki lesbijki mogą się zetknąć z dwoma typami komunikatów kreujących ramy społecznego wykluczenia: „Nie możesz być matką, skoro jesteś lesbijką” bądź „Nie jesteś prawdziwą lesbijką, skoro masz dzieci” (Thompson 2002). Tymczasem badacze wskazują na to, że w kontekście pozytywnego wartościowania macierzyństwa lesbijki nie różnią się od kobiet heteroseksualnych — w aksjologicznej hierarchii stawiają je równie wysoko (Siegenthaler, Bigner 2000). Rzadziej jednak niż kobiety heteroseksualne decydują się na macierzyństwo, co wynika głównie z obaw przed negatywnymi skutkami heteronormatywności i homofobii. Badacze obserwują też wzrastający poziom motywacji do ojcostwa wśród gejów. Coraz więcej z nich myśli o ojcostwie jako o kolejnym etapie swojego życia — dotyczy to głównie krajów, w których możliwe jest adoptowanie przez nich dzieci (Goldberg, Downing, Moyer 2012).

Norma genderowego podziału ról w rodzinie jest mocno zakorzeniona w świadomości społecznej. Związana jest z przeświadczeniem, że pełny i prawidłowy rozwój dziecka może się odbywać tylko w obecności matki — realizującej cechy kulturowej kobiecości — i ojca — prezentującego wizerunek kulturowej męskości. Przeświadczenie na temat różnych uzupełniających się kompetencji rodzicielskich jako podstawy struktury rodziny znalazło odzwierciedlenie w klasycznych

wersjach socjologii funkcjonalnej. Talcott Parsons (wraz z Robertem Balesem) uznał, że nuklearna rodzina z matką, ojcem i dziećmi jest podstawą stabilności społeczeństwa industrialnego (Parsons, Bales 1998). W modelowej rodzinie matka miała spełniać funkcję ekspresyjną (sterowanie emocjami, zarządzanie napięciami, pielęgnowanie relacji rodzinnych). Ojciec z kolei reprezentował funkcję instrumentalną — łącznika między systemem rodziny a otoczeniem zewnętrznym. Tomasz Szlendak (2011: 97) komentując tę funkcjonalną perspektywę, pisał: „Socjologowie tacy jak Parsons pewne typy rodzin określali zatem jako «normalne» (a były to rzecz jasna rodziny nuklearne, w których ojciec pracował, a matka siedziała w domu, prasowała, sprzątała i wychowywała dzieci), co automatycznie pociągało za sobą przyklepanie etykietki «nienormalnych» do wszystkich innych rodzajów życia rodzinnego”. Rodziny homoseksualne zatem w oczywisty sposób nie mogą pretendować do realizacji tak ujętego wzorca rodziny. Stają przy tym przed wyzwaniem wykreowania nowych swoistych wzorców relacji i podziału ról. Dotychczasowe badania dotyczące podziału ról w domowych gospodarstwach jednopłciowych najczęściej kładą nacisk na ich egalitarny i negocjowany charakter. Giddings (2003) na bazie przeglądu badań wysnuwa wniosek, że jednopłciowe gospodarstwa domowe generalnie funkcjonują na bardziej egalitarnych zasadach niż heteroseksualne. Dużo rzadsze wśród par gejów i lesbijek są przypadki takiego podziału pracy, zgodnie z którym jedna osoba pracuje zawodowo, a druga odpowiada za gospodarstwo domowe. Kurdek (2007) twierdzi, że partnerzy w związkach jednopłciowych ustalają strategię podziału prac domowych według kryteriów innych niż płeć, a poza tym ich satysfakcja związana z tą dystrybucją polega na czymś innym niż normy społeczne dotyczące ról kobiet i mężczyzn w rodzinie. Respondenci jego badań najczęściej deklarują równy podział obowiązków. U par lesbijek częstszą sytuacją jest równy podział wykonywania tych samych zadań, zaś u par gejów częstsza jest specjalizacja partnerów w pewnych czynnościach. Jeśli chodzi o rodziny homoseksualne z dziećmi, badania dotyczą przede wszystkim kobiet, a ich wyniki nie są jednoznaczne. Część badań wskazuje na to, że pary lesbijek dzielą się stosunkowo równo obowiązkami domowymi oraz opiekuńczymi. Inne badania sugerują, że matki biologiczne obarczone są w większym stopniu zadaniami związanymi z opieką nad dzieckiem aniżeli ich partnerki (Tasker, Patterson 2007).

W różnych typach rodzin homoseksualnych to właśnie pozycja drugiego, niebiologicznego rodzica stanowi najbardziej wyraźne wyzwanie wobec norm dotyczących życia rodzinnego. Najczęściej badacze zajmują się specyfiką pozycji kobiet — wychowujących dzieci wraz ze swoją partnerką będącą ich matką biologiczną. Problematyczność ich sytuacji wynika z tego, że kultura nie oferuje im żadnych wzorców normatywnych ani skryptów pełnienia roli. Wzorce ról rodzicielskich bazują bowiem na założeniu „monomaternalizmu” — przeświadczeniu, że dziecko może mieć tylko jedną prawdziwą matkę (z reguły jest to matka biologiczna, choć w przypadku gdy nie wywiązuje się ona ze swojej roli, za „prawdziwą” może być uznana matka wychowująca). Wobec homoseksualnych matek niebiologicznych używa się niekiedy określenia „inna matka” (*other mother*), argumentując jego zasadność poprzez odwołanie się do antropologicznej koncepcji „innego” (Hayman i in., 2013). „Inny” jest bowiem postrzegany nie tylko jako odmienny, lecz także marginalny. Sytuuje się on poza naszym, poza znanym, jak również poza „normalnym”. Stanowi zakłócenie owej „normalności”, tak jak „inne matki” zakłócają społecznie oczekiwaną i akceptowaną binarną strukturę rodzinną składającą się z matki i ojca. W badaniach dotyczących pozycji matek niebiologicznych powtarzają się ilustracje ich problemów wynikających z braku uznania społecznego. Dotyczy to zarówno sfery prywatnej, jak i publicznej. Drugie matki często są ignorowane przez instytucje opieki zdrowotnej, instytucje edukacyjne i inne (Nelson 2000). W przypadku homoseksualnych ojców niebiologicznych w literaturze przedmiotu również można się spotkać z pojęciem „other fathers” — kładącym nacisk na to, że są oni społecznie niewidzialni i traktowani jako „nieprawdziwi ojcowie” (Pattnaik 2013).

Strategie normalizacyjne preferowane przez rodziny homoseksualne

Dominujące wśród rodzin homoseksualnych sposoby radzenia sobie ze swoim mniejszościowym statusem nazwać można strategiami normalizacyjnymi. Starają się one kreować swoją rodzinną tożsamość na zasadzie formuły „Jesteśmy tacy sami jak pozostałe rodziny”, „Jesteśmy zwyczajni”. Ana Sobocan (2011: 387) pisze, że kobiety tworzące rodziny homoseksualne odczuwają i starają się zrealizować

trzy potrzeby — a) „usprawiedliwianie” i demonstrowanie zwykłości swojego życia rodzinnego i jego zgodności z normami dominującymi, b) konstruowanie strategii kreowania tożsamości macierzyńskiej w równym stopniu u obu partnerek — zarówno w sensie symbolicznym, jak i prawnym, c) konstruowanie poczucia przynależności poprzez tworzenie społeczności homoseksualnych rodziców. W związku z brakiem kulturowych skryptów, które ułatwiałyby realizowanie roli „innej matki” w rodzinach lesbijek, kobiety tworzące te rodziny często podejmują wiele starań mających na celu kompensację siły relacji biologicznych własnymi praktykami symbolicznymi. Do owych praktyk należą m.in.: nadawanie dziecku nazwiska matki niebiologicznej, nacisk na równe dzielenie między sobą obowiązków dotyczących karmienia, mycia i opieki, objęcie dziecka ubezpieczeniem z ramienia uprawnień matki niebiologicznej czy też w przypadku dawców spermy — wybieranie takich, którzy mają podobne cechy fizyczne do cech matki niebiologicznej (Sullivan 2004).

Większość rodziców tworzących homoseksualne rodziny prezentuje strategię asymilacyjną. Przedstawiają oni siebie jako „normalne” rodziny, funkcjonujące w taki sam sposób jak wszystkie pozostałe, nieróżniące się od nich niczym poza płcią jednego z rodziców. Wydaje się, że preferowanie takiej strategii wynikać może z tego, że geje i lesbijki podlegając procesom socjalizacji, zinternalizowali w pewien sposób tradycyjny model rodziny. W sytuacji przeświadczenia, że są oni jako homoseksualni rodzice rodzajem ikon rewolucji społecznej, czują presję, aby być wzorcowi. Poza tym wśród respondentów badań dotyczących rodzin homoseksualnych przeważa ciągle pewien typ osób — są to ludzie wykształceni, z dużych miast, członkowie klasy średniej o stabilnej pozycji ekonomiczno-społecznej. Osobom takim z pewnością łatwiej jest realizować współczesny „mieszczański” ideał rodziny, który ilustruje wypowiedź jednej z respondentek Jane Drucker (1998: 46):

„Nasza rodzina jest kompletna, doskonała i bardzo kochająca. Chociaż nie tradycyjni, ale jesteśmy solidni, opiekuńczy i wspierający się wzajemnie. Jesteśmy portretem «perfekcyjnej» rodziny naszego pokolenia. Jesteśmy obydwie pracującymi rodzicami z klasy średniej, z dwojgiem pięknych dzieci, dwoma samochodami, nowym domem i większą ilością kart kredytowych niż potrzebujemy. Nasza rodzina do siebie pasuje — tak po prostu, doskonale i naturalnie”.

Karen Carlson (1996) podobne strategie tożsamościowe wywodzi z konsekwencji zinternalizowanej homofobii. Twierdzi, że zinternalizowana przez homoseksualnych rodziców homofobia przybiera często formę perfekcjonizmu — dążenia do bycia idealnym rodzicem. Niekiedy terapeuci muszą przekonywać osoby, które prezentują pewne formy „nadnormalności”, że mają one prawo do bycia rodzicem i do popełniania błędów tak jak każda matka czy każdy ojciec.

Zakończenie

Homoseksualne rodzicielstwo jest zjawiskiem, które niezaprzeczalnie związane jest z przekraczaniem wielu tradycyjnych norm społecznych. Stanowić może ono wyzwanie wobec każdego z systemów normatywnych — zwyczajowego, religijnego, moralnego oraz prawnego. Wpisuje się tym samym w specyfikę współczesnych przemian społeczno-kulturowych, które zwłaszcza w obszarze życia rodzinnego kreują wiele wzorców funkcjonujących jako wykraczanie poza dominujące normy. Osoby homoseksualne decydujące się na zakładanie rodziny i wspólne wychowywanie dzieci są — używając sformułowania Giddensa (2006: 153) — „(...) pionierami — pierwszymi, którzy podejmują codzienne eksperymenty”. Jednak wzięwszy pod uwagę obecne tendencje przemian form życia rodzinnego, w których coraz mniejszy udział ma dążenie do realizacji tradycyjnych wzorców łączących ze sobą małżeństwo, monogamię i prokreację, może się okazać, że to rodziny homoseksualne dążące do możliwości prawnego uznania swoich relacji i bycia ujmowanymi jako „zwykłe” rodziny należy określać mianem strażników konserwatywnych norm i wartości.

Bibliografia

- Bourdieu, Pierre (2004) *Męska dominacja*, Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Carlson, Karen (1996) *Gay and Lesbian Family*. [w:] Michele Harway, red., *Treating the Changing Family: Handling Normative and Unusual Events*. New York: John Wiley & Sons Inc.
- Clarke, Victoria (2001) *What about the Children? Arguments against Lesbian and Gay Parenting*. „Women’s Studies International Forum” 24/5: 555–570.

- Drucker, Jane (1998) *Families of Value: Gay and Lesbian Parents and Their Children Speak Out*. New York: Insight Books.
- Giddens, Anthony (2006) *Przemiany intymności. Seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, przeł. Alina Szulżycka, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Giddings, Lisa (2003) *But... Who Mows the Lawn? The Division of Labor in Same-Sex Households*. [w:] Karie S. Moe, red., *Women, Family and Work. Writings on the Economics of Gender*. Massachusetts: Blackwell, s. 85–102.
- Goldberg, Abbie E., Jordan D. Downing, April M. Moyer (2012) *Why parenthood, and why now? Gay men's motivations for pursuing parenthood*. „Family Relations” 61: 157–174.
- Golombok Susan, Perry B., Burston A., Murray C., Mooney-Somers J., Stevens M., Golding J. (2003) *Children with lesbian parents: a community study*. „Developmental Psychology” 39 (1): 20–33.
- Hayman, Brenda, Lesley Wilkes, Debra Jackson, Elizabeth Halcomb (2013) *De novo lesbian families: legitimizing the other mother*. „Journal of GLBT Family Studies” 9 (3): 273–287.
- Kellas, Koenig J., Elizabeth Suter (2012) *Accounting for lesbian-headed families: Lesbian mothers' responses to discursive challenges*. „Communication Monographs” 79/4: 475–498.
- Kurdek, Lawrence A. (2007) *The Allocation of Household Labor by Partners in Gay and Lesbian Couples*. „Journal of Family Issues” 28 (1): 132–148.
- McVannel Erwin, Terry (2007) *Two Moms and a Baby*. „Women & Therapy” 30/1–2: 99–149.
- Mizielińska, Joanna, Marta Abramowicz, Agata Stasińska (2014) *Rodziny z wyboru w Polsce. Życie rodzinne osób nieheteronormatywnych*. Warszawa: Instytut Psychologii Polskiej Akademii Nauk. http://rodzinyzwyboru.pl/wp-content/uploads/2014/10/Raport_Rodziny-z-wyboru-w-Polsce.-%C5%BBycie-rodzinne-os%C3%B3b-nieheteroseksualnych.pdf
- Nelson, Fiona (2000) *Lesbian Families: Achieving Motherhood*. „Journal of Gay and Lesbian Social Services” 10 (1): 27–46.
- Oswald, Ramona, Libby B. Blume, Stephen R. Marks (2005) *Decentering heteronormativity: A model for family studies* (s. 143–165). [w:] Vern L. Bengtson i in., red., *Sourcebook of family theory and research*. Thousand Oaks: Sage, s. 143–165.
- Parsons, Talcott, Robert F. Bales (1998) *Family, Socialization and Interaction Process*. London–New York: Routledge.
- Patterson, Charlotte J. (1994) *Children of the Lesbian Baby Boom: Behavioral Adjustment, Self-concepts, and Sex-role Identity*. [w:] Barbara Greene, George Herek, red. *Contemporary Perspectives of Gay and Lesbian Psy-*

- chology: *Theory, Research, and Applications*. Beverly Hills: Sage, s. 156–175.
- Pattnaik, Jyotsna (2013) *Father involvement in Young Children's Lives. A Global Analysis*. London–New York: Springer Dordrecht Heidelberg.
- Postawy wobec gejów i lesbijek* (2010) Komunikat CBOS. Warszawa.
- Rodzina — jej współczesne znaczenie i rozumienie* (2013) Komunikat CBOS. Warszawa.
- Sobocan, Ana M. (2011). *Female same sex families in the dialectics of marginality and conformity*. „Journal of Lesbian Studies” 15 (3): 384–405.
- Stacey, Judith, Timothy Biblarz (2001) *(How) Does The Sexual Orientation of Parents Matter?* „American Sociological Review” 66/2: 159–183.
- Stosunek do praw gejów i lesbijek oraz związków partnerskich* (2013) Komunikat CBOS. Warszawa.
- Sullivan, Maureen (2004) *The Family of Woman: Lesbian Mothers, their Children, and the Undoing of Gender*. Berkeley: University of California Press.
- Sytuacja społeczna osób biseksualnych i homoseksualnych w Polsce. Raport za lata 2005 i 2006* (2007) Marta Abramowicz, red., Warszawa: Kampania Przeciw Homofobii i Stowarzyszenie Lambda Warszawa.
- Szlendak, Tomasz (2011) *Socjologia rodziny. Ewolucja, historia, zróżnicowanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Tasker, Fiona (1999) *Children in lesbian-led families — A review*, „Clinical Child Psychology and Psychiatry” 4: 153–166.
- Tasker, Fiona, Charlotte J. Patterson (2007) *Research on gay and lesbian parenting: Retrospect and prospect*. „Journal of GLBT Family Studies” 3 (2/3): 9–34.
- Thompson, Julie M. (2002) *Mommy queerest: Contemporary rhetorics of lesbian maternal identity*. Amherst: University of Massachusetts Press.
- Warner, Michael (1993) *Introduction*. [w:] Michael Warner, red., *Fear of a queer planet*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Wiik, Kenneth Aarskaug, Ane Seierstad, Turid Noack (2014) *Divorce in Norwegian Same-Sex Marriages and Registered Partnerships: The Role of Children*. „Journal of Marriage and Family” 76 (5): 919–929.